

CAP. II.

A L E G E R E A L U I C U Z A

Alegerea din Moldova. În ziua de 28 Decembrie 1858 se întrunește adunarea națională a Moldovei. Cea dîntâi desbatere ce se deschide în ziua de 31 Decembrie, fu recunoașterea alegerei principelui Grigore Sturza ca deputat, întru cit el slujise în oștirea turcească cu gradul de general de divizie și sub numele de Muhlis-pașa. Sturza susținea că-să dăduse demisia din acea slujbă, pe care nu o promise de către spre a lupta contra Rusiei și deci în interesul țării sale. Dintre deputații naționali, alegerea lui Grigore Sturza este sprijinită de Panu, Cogălniceanu și Cuza. Acest din urmă arată, că nu ar exista nică o lege în Moldova, care să ripeasca drepturile politice acelor ce ar fi slujit în oștiri străine, și sfîrșește cuvîntarea lui spunind, că „socot în sfîrșit că trebuie să punem patimile de o parte și să deschidem era constituției prin dreptate și frăție“. Nu știe Cuza, cînd rostea aceste cuvinte, că în curînd avea să fie protivnicul principelui Grigore Sturza la scaunul domniei !.¹

I. Adunarea electivă a Moldovei, Proces-verbal No. II. Sedința din 31 Decembrie 1858, *Monitorul Oficial al Moldovei*, din 15 Ianuarie 1859.—Un fel de povestire a viitoarei poziții a lui Cuza se vede în o scriere din Viena, din 27 Martie 1857 adresată lui de unul *Carro* și care îi dă titlul de „*Mon Prince*“. *Documente privitoare la renașterea României* IV, p. 278.

Ca o boambă neașteptată fu atribuit acest rol lui Cuza, în noaptea de 3 Ianuarie 1859. Anume partidul naționalist, lucrînd cu mult foc și multă lepădare de sine pentru izbînda ideilor sale, mai ales în timpul căimăcămiei de trei care trebuia să proceadă la alegerile pentru adunarea ce era să aleagă pe domn, fusese nevoie să ducă o luptă foarte crîncenă cu unul din căimăcamî, St. Catargiu, devotat în totul Porte Otomane, și în contra căruia ceilalți doi căimăcamî trebuise să apere cu unghiile și cu dinții începuturile vieței autonome a Românilor, consfințită prin Convenția de Paris. Dar tocmai această luptă încordată și periculoasă deîrăsese luarea aminte a căimăcămilor de la privigherea ce ar fi trebuit să o aibă asupra mersului alegerilor, și aşa se făcu de adunarea Moldovei se alcătui din mai mulți partizani ai candidaturilor personale, de cum s'ar fi cuvenit, după numărul celor ce le sprijineau.² Partidul național apoî, ratăcit prin ideile sale de patriotismu, de năzuință nobile și neinteresate, nu se gîndise la nici un candidat de domnie, cu care să stea împotriva principiilor Sturza, tatăl și fiul, pe care-i combătea teoreticește din toate puterile.³ Partidul național își facea chiar o fală din faptul, că nu patrona nici un candidat la domnie. El răspingea cu indignare învinuirea ce i se aducea, că ar cloci o candidatură ascunsă, și se lauda că „urma va dovedi, că partidul național nu avea altă candidatură de cît acea a unei adunări obștești libere și neatîrnate“.⁴ Cînd adunarea se întruni anume spre a alege pe domn, partidul național trebui să se coboare pe pămînt, din reuinile ideale în care plutea; să se gîndească că, dacă nu era să iasă din uruă nici Mihail nici Grigore Sturza,

2. Vezî *Istoria Românilor din Dacia Traiana*, VI, p. 633.

3. *Răspuns la Grigorianî, Steaua Dunăreî*, 21 Noemvrie 1858.

4. *Răspuns la Grigorianî* citat.

era de nevoie ca cineva să le stee împotrivă, și acel cine-va cătă să fie un om în carne și oase, și nu numai o sinteză de fericite principii; trebuie să găsescă între dinșii pe acel „om nou pentru legile nove“ pe care Cogălniceanu îl ceruse, spre schimbarea fetelor țărilor române.⁵ De îndată însă ce întrebarea se puse pe tărîmul personal, se iviră deosebirî în păreri: unii din deputații naționaliști erau pentru o persoană, alții pentru alta. Începu să se vorbească de candidaturile lui Constantin Negri, Petrache Mavrogheni, Anastasie Panu, Lascăr Catargiu, Lascăr Rossetti, Vasile Alexandri,⁶ acest din urmă sprijinit de aşa numita „bandă neagră“, în fruntea căreia era Docan. Pericolul pentru partida națională consta mai mult în alianța putincioasă între Mihaileni (partizanii lui Mihail Sturza) și Grigoreni (acei ai fiului său Grigore), unire ce ar fi alcătuit majoritatea. Desbinarea între tată și fiu era însă aşa de mare, că asemenea temere putea fi privită ca înălăturată. Mai greu era de a se ajunge la o înțelegere asupra candidatului partidei naționale și, dacă lucrul nu se facea, dacă această partidă se imbucătăția și ea în mai multe frânturi, apoi de nu la întaiul scrutin, unde trebuea majoritatea absolută, de sigur însă că la cel de al doilea, era să izbutească, cu majoritate relativă, tot fostul principe al Moldovei Mihail Sturza.⁷ Pricina desbinării partidului național stătea mai ales în ceea ce se referă la Constantine Negri și Lascăr Catargiu, ambii cu cei mai mulți sorți de izbîndă, înfațo-

5. Cuvintare rostită de Cogălniceanu în ședința adunărești din 5 Ianuarie 1859. *Monitorul oficial al Moldovei*, 28 Ianuarie, supl.—vorbă repetată de Gr. Serurie la primirea lui Cuza în București. *Romînul*, 29 Ianuarie, 1859, suplement.

6. *Acte și documente, privitoare la Renașterea României*, VIII, p. 299.

7. Din 64 de deputați, vr'o 31 erau ai partidului național; se socoteau apoi vr'o 20 ai lui M. Starza și vr'o 13 ai lui Grigore.

șău părerile extreme, unul în favoarea țăranilor, celalalt în acea a proprietarilor.⁸

Neînțelegerile ținută până cu două zile înaintea alegerii care trebuea să se facă la 5 Ianuarie 1859. Ingrijirea și teama creștea că cu cît se apropiă termenul fatal. În sara de 3 Ianuarie, deputații naționali veniră mai toți, în număr de 30, la Costache Rolla care sedea în localul cabinetului de Istorie naturală, lîngă sala numită pe atunci în prescurtare *Elefant*, după scheletul unui mare animal de acest soi ce cuprindea în colecțiile lui. Aici, după ce se desbatu până la 11 oare, fără nici un rezultat, adunarea era să se spargă, cind Lascăr Rosetti înceuea ușa, și spuse că nu vor ești de acolo, până nu se vor înțelege asupra unui candidat.⁹ Reluindu-se desbatările, Pisoschi propuse să se aleagă colonelul Alexandru Cuza. Ca o scintă electrică străbătu acest nume prin gîndurile tuturor, neîntîlnind nicăirea împotrivirea, de care se lovise celelalte. Trecutul lui Cuza era cunoscut și-l punea într-o priințioasă lumină; planurile sale de viitor nu se știeau care sunt; apoi el fiind o per-

8. Bolintineanu, *Viața lui Cuza-Voda*, p. 10; „un deputat d. L. Catargiu zice că nu va da votul său pentru acela care, dacă s-ar face domn, i-ar lua moșiiile și le-ar da la țăran. Nicăi ești, strigă Cogâlniceanu, nu voi da votul meu d-lui Catargiu care, dacă ar fi domn, m'ar trimite peste graniță, pe mine care sunt pentru împroprietărirea țăranilor“.

9. În vol. VI al *Istoriei Românilor*, p. 635, am spus că Pisoschi se aruncase la ușă, cu un pistol în mînă, amenințînd a se ucide, în cazul cînd cineva ar mai fi părăsit sala. Domnul Dimitrie Rosetti, cununatul lui Cuza, mi-a spus însă că era în o oadă, alătura de acea în care erau adunați deputații și că deschidea din cînd în cînd ușa, spre a vedea ce se face. D-sa ne-a afirmat că Lascăr Rosetti a fost acel ce a încuiat ușa. Se dau însă și alte versiuni asupra numelor deosebitelor personajîi ce jucară un rol în această ședință, deosebirile care nu ating fondul imprejurărilor. Indrept și cele ce am spus, că Cogâlniceanu ești furios din adunare. El nu era față la ședință, după cum arată singur în evîntarea rostită cu prilejul desbaterei asupra răspunsului la mesaj din 1863. Sed. din 9 Februarie 1863 *Monitorul Oficial* No. 56, 1863: „Iată cum s'a ales d. colonel Alex. Cuza, primit de noi toți, chiar de acel ce nu aș fost la alegerea pregătităre, bună-oară ești care atunci dormiam în patul meu“.

sonalitate mai puțin marcantă, totuși nadajdueau că-l vor putea conduce după dorințele lor; în sfîrșit legăturile sale de familie cu mai mulți din partizanii bandei negre, îi dădeau un sprijin în acest grup destul de puternic. Într'un cuvînt, toate împrejurările se întinseau pentru a face ca să fie primit. Se subsemnă îndată un proces-verbal, prin care cei 31 de membri ai partidului național (cătră care se alipi și Tîrziu și Alexandru Mavrocordat ca al 32-le) se leagău a sprijini în adunare alegerea colonelului Alexandru Cuza ca domn al Moldovei.¹⁰

După hotărîrea luată la Elefant în noaptea de 3–4 Ianuarie, se întâleg cam greu cele ce se petrecură a doua zi, în 4 Ianuarie, în ședința adunării elective. Anume, în acea ședință, se desbatu întrebarea, dacă principalele Grigore Sturza ce fusese primit între deputați, putea să fie înscris între candidații la domnie. Manolache Costache Epureanu, deputat naționalist, rostește cam verde motivele pentru care el credea, că principalele Sturza nu ar putea să figureze în lista celor cu dreptul de a fi ales: 1) „pentru că această candidatură este anti-constituțională, căci prințul Grigore Sturza nu are zece ani de slujbă, nici a fost reprezentantul țărei trimis de vre un ținut; 2) pentru că această candidatură este anti-națională, căci nu aş vrea să avem, în lista candidaților, un om care să fie și în acea a pașilor turcești.“ Ne-am așteptat după hotărîrea luată în noaptea de mai înainte de partidul național, că toți acei 32 de deputați ce subscriseau procesul-verbal de la Elefant, prin care se îndatoriau a „sprijini prin vot pe față pe colonelul Cuza“, să combată candidatura principelui Grigore Sturza, ce era acumă protivni-

10. Procesul-Verbal din 3 Ianuarie, încheiat după 12 oare noaptea, publicat de Alexandru Papadopol-Calimach în *Convorbiri Literare* XV, 1883, p. 234. Cogăluiceanu îscăli a casă la el, unde i se duse hirtia.

cul candidatului naționalist. În contra acestei așteptări, găsim pe unul din cei mai de frunte barbați ai partidului naționalist, Anastasie Panu care și el subsemnase în procesul-verbal, conjurând pe adunare „să fie dreaptă și să înscrie pe prințul Sturza în lista candidaților la domnie, spre a dovedi că ea nu lucează în spirit de partid, ci numai în acel al dreptatei și înțelepciunei și al demuității unei adunări naționale.“ Intru cît celelalte căpitanii naționaliste, pe lîngă Manolache Costache, ca Vasile Alexandri, Lascăr Catargiu și Mihail Cogălniceanu combat aceasta candidatură,¹² nu ne rămîne pentru a putea explica purtarea cam neîntaleasă a lui Panu de cît două ipoteze referitoare la personalitatea lui. Saū el ducea, mai departe de cum o cerea înțelepciunea cea mai elementară, acel spirit cavaleresc, împărtășit și de alții naționaliști față cu principalele Sturza, cînd cu validarea alegerei lui de deputat; sau că temindu-se de a se pune rău poate cu viitorul domn, (în cazul unei împăcări finale între tată și fiu), vroia să-i eiștige de mai înainte favoarea.¹³ La vot, principalele Sturza avu pentru înscriere 19 voturi, contra 35. Se vede că, pe lîngă cei 13 partizani ai lui Grigore Sturza, votase, în afară de Panu, și alții cîțiva naționaliști ce se luase după căpitenia lor. În orî ce caz și ori căror împrejurări ar fi datorită această șovăire, ea ne arată că închegarea partizilor pe baze de idei saū de interes era încă subredă. Vom avea

12. Procesul-verbal din 4 Ianuarie, *Monit. of. al Mold.*, 25 Ianuarie. 1859. Cogălniceanu se rostise contra candidaturei lui Gr. Sturza, atunci cînd îi sprijinise validarea alegerei, apăsind cu dinadinsul asupra faptului că „sprijine înscrierea, însă numai ca deputat“. Proces-verbal din 31 Dec. *Ibid.*, 16 Ian., 1859.

13. O a treia ipoteză, că naționaliștii să fi voit a avea pe Grigore Sturza de candidat, pentru a combate prin el pe tatăl său, nu poate avea loc, din pricină că atunci ar fi trebuit ca toții naționaliștii să-l primiască.

prilejul de a constata mai adese-oră o asemenea ne-statornicie în viața politică a acelor timpuri.

In ziua de 5 Ianuarie, cînd fu să se pășască la alegerea domnului, Grigoreni și văzind, după votul dat asupra înscrierii, că sunt în o zdrobită minoritate, să hotărăscă să da glasurile colonelului Cuza. Atunci și Mihaileni, spre a nu-și înstrăina simpatiile nou-lui domn, al căruia alegere era acumă asigurată, prin unirea Grigorenilor cu naționaliștii, votează și ei tot pe colonelul Cuza, în cît el întrunăște unanimitatea de 48 de glasuri ale celor de față, afara de al său, de oare ce după regulament era dator să se abțină, în însușirea lui de candidat.

După alegere, președintele proclamă votul în următoarele și aplauzele deputaților și ale tribunelor. Noul domn făcu următorul jurămînt înaintea adunării : „Jur în numele prea sfîntei Treimi și în fața țărei mele, că voi păzi cu sfîntenie drepturile și interesele Patriei, că voi fi credincios constituției în textul și în spiritul ei, că în toată domnia mea voi privighea la respectarea legilor pentru toți și în toate, uitînd toată prigonirea și toată ura, iubind de o potrivă pe cel ce m-a iubit și pe cel ce m-a urit, neavînd dinaintea ochilor mei, de cît binele și fericirea nației române. Așa Dumnezeu și compatriotii mei să-mi fie întru ajutor.”

După săvîrșirea jurămîntului, Cogălniceanu ținu domnului următoarea cuvîntare :

„După una sută cinci zeci și patru de ani de dușerî, de umiliri și de degradăție națională, Moldova a reîntrat în vechiul ei drept, consfințit prin capitulațiile sale, dreptul de a-și alege pre capul său, pre domn.

Prin înalțarea ta pe tronul lui Stefan cel Mare, s-a înalțat însăși naționalitatea română. Alegîndu-te de capul său, neamul nostru a voit să împlinească

o veche datorie către familia ta ; a voit să-î răsplătească singele strămoșilor tăi, vărsat pentru libertățile publice. Alegindu-te pre tine domn în țara noastră, am voit să arătăm lumei ceea ce toată țara dorește : la legi noi om nou.

O doamne ! Mare și frumoasă îți este misia. Constituția din 7 August ne însămnează o epocă nouă, și Măria Ta ești chemat să o deschizi ! Fiș dar omul epocii ; fă ca legea să înlocuiască arbitrarul ; fă ca legea să fie tare, iar tu Măria ta ca domn, fi bun, fi blind ; fi bun mai ales cu acest pentru care mai toți domnilor trecuți au fost nepăsatori sau răi.

Nu uita că dacă cinci zeci de deputați te-ău ales domn, însă ai să domnești peste două milioane de oameni !

Fă dar ca domnia ta să fie cu totul de pace și de dreptate ; împacă patimile și urile dintre noi și reintrodu în mijlocul nostru strămoșasca frătie.

Fiș simplu, Măria ta, fi bun, fi domn cetățan ; urechea ta fie pururea deschisă la adevăr, și închisă la minciună și la lingușire.

Porți un frumos și scump nume, numele lui Alexandru cel Bun. Să trăești dar multă ană, ca și dinsul ; să domnești ca și dinsul, și fă o doamne ! ea prin dreptatea Europei, prin desvoltarea instituțiilor noastre, prin simțimintele tale patriotice, să mai putem ajunge la acele timpuri glorioase ale nației noastre, cînd Alexandru cel Bun zicea ambasadorilor împăratului din Bizanț că : România nu are alt eretitor de cît pe Dumnezeu și sabia sa. Să trăești Măria ta".¹⁴

O lume nesfîrșită aştepta înaintea palatului administrativ din Iași, în timp ce în lăuntrul lui se fău-

14. Jurămîntul lui Cuza și cuvîntarea lui Cogălniceanu în procesul verbal al sed. din 5 Ian. Monit. of. al Mold., 28 Ian. 1859 suplement.

ria, mai mult de puterile istorice de căt de voințele omenești, soarta viitoare a poporului român. Cum lumea stătea nerăbdătoare după rezultat, de odată un porumbel alb se puse pe frontonul din mijloc al palatului. Din cînd în cînd își lua zborul, se rota deasupra mulțimiei; apoi bătind din aripă se așaza din nou de unde zburase.¹⁵ Venise porumbelul, să aducă Românilor știrea că se apropiase de limanul mîntuirei, după cum altă dată tot un porumbel vestise lumei, scapată de polop în corabia lui Noe, apropierea uscatului.

Și într'adevăr că poporul în deobște, adeca tocmai clasele până acum înlăturate de la oră ce drepturni, de la oră ce împărtășire la conducerea statului, avea motiv să vadă în acel fapt întimplator o prevestire plină de farmec; căci el spera mult, și cel ce sperează mult se aşteaptă la realizarea speranțelor sale. „Destul se tăvalise poporul românesc întreg, mai bine de două secole, în ipocrizie și în lașitate; sărutase lăpile tuturor străinilor ce avuse până și numai o zi puterea în înină; destul văzuse el prin ochi unu străin, auzise prin urechile lui, vorbise cu limba lui; huiduisse, calomniase și izgonise pe tot acel ce rostise cuvîntul de libertate; doar secoli întregi nu mai avuse acest popor nici demnitate, nici autonomie, nici școli, nici armie, nici literatură, nici industrie, nici comerț, nici proprietate, nici domiciliu chiar care să fie al lui; două secole de cănd funcțiile erau numai chiverniseli, domnia o arenduire; de cănd nu mai era o nație, ci o moșie; nu cetațenii ci slugile cutăruil său cutăruind individ”¹⁶.

Cum să nu se bucure poporul, cănd vedea în A-

15. După spusele lui Costin Brăescu din Roman, adeverate și de alții contemporani, precum de Simion Dima din Iași.

16. C. A. Rossetti în *Romînul*, reprobus de *Steaua Dunării*, 20 Ian. 1859.

Alexandru Cuza, vestitorul unei nove ere „de demnitate națională, de libertate, de egalitate, de ridicarea claselor împilate.“ Domnul era organul Convenției „ce introducea, pentru prima oară, în viața Moldovei marea principiu ale statelor moderne“.¹⁷

Apoi domnitorul mai înfățoșa realizarea unei alte mari idei care depășia Convenția, ideea unirei, manifestare intelectuală a puternicului instinct de păstrare a neamului. Alexandru Cuza era cunoscut ca încocat unionist.

De aceea nu ne vom mira de izbucnirea unei inflacărări adevărate, la răspândirea vestei alegerea lui Cuza; nu ne vom mira de manifestările sincere de bucurie ce le arată nu numai corpurile constituite ale statului; dar și poporul din toate unguriile țărei, precum pe de altă parte iarăși vom înțelege pentru ce alegerea lui Cuza era rău văzută de acele elemente din poporația țărei care se folosise de starea trecută a lucrurilor, bună oară de Grecii din Galați.¹⁸

Bucuria însă trecu peste hotarele Moldovei, răspîndindu-se în sufletul întreg al poporului român, și la acel din Muntenia. Izbînda Moldovei, de a avea un domn după chipul și asamănarea novei stări de lucruri, făcu și pe Munteni să verse lacrimi de bucurie pentru norocul frăților lor, în care ei vedea și poate vesteală premergătoare a propriului lor noroc.¹⁹

De odată, în mijlocul acestei bucurii, în care țara fierbea de la un capat la altul, cade ca un trăsnet veslea unui complot urzit de străin, complot ce trebuia să izbucnească la Focșani și să proclame de domnilor pe principale Grigore Sturza. Faptașit căuta să răscoale și satele, făgăduind țaranilor să le im-

17. *St. Dun.*, 12 Ian. 1859.

18. *St. Dun.*, 15 Ian. 1859.

19. *St. Dun.*, 13 Ian. 1859.

partă, fără despăgubire, pământurile boierilor. Nu s'a putut afla adevărul asupra acestui complot, și principalele Sturza protestează cu indignare contra faptului ce i se atribuia, prin o scrisoare trimisă foaei *Steaua Dunărei*.²⁰

Astfel își se săvîrșise alegerea lui Alexandru Ioan I în Moldova. Consulul francez Place face următoarele reflexii asupra alegerei din 5 Ianuarie: „Pentru întâia oară în Moldova, o alegere s'a făcut fără să se cheltuiască un galbân. Nu aș lipsit cu toate acestea încercările, și sunt mai în stare de cît ori cine a afirma, că principalele Mihail Sturza nu s'a dat îndărăpt a oferi mai multe milioane, pentru a cumpăra glasuri. Pretutindene a fost răspins. Acest fapt trebuie atribuit bunelor efecte, produse în această țară, prin ultimul divan ad-hoc și mai ales prin luptele ce i-aș mers înainte. Cumpăna morală s'a ridicat prea răpede aici. S'a întăles în sfîrșit, că sunt principii care trebuie să izbutească, și nu s'a dat îndărăpt de la jertfe, pentru a se ajunge acest scop. Alegerea colonelului Cuza este izbinda deplină a ideilor înaintate și liberale, și vechiul sistem de corupție și-a trăit traiul“.

Dominul înșarcină îndată o deputație, compusă din Costache Negri, N. Catargiu și colonelul Mavrichi, să meargă la Poartă, spre a notifica Sultanului suirea lui în scaunul Moldovei.²¹

Alegerea lui Alexandru Cuza în Țara Românească. În acest răstimp, în București, adunarea încă nu se constituise, și Muntenia era frămîntată de

20. *St. Dun.*, 16 Ian. 1859. Dosarul cuprinzător al cercetărilor privitoare la acest complot se află în arhiva Ministerului Justiției, sub No. 387 din 1859.

21. Victor Place c. comitele Walewsky, 18 Ian. 1859. *Acte și documente*, IX, p. 276. *Patria*, 15 Ian. 1859.

luptele de la alegere, între caimacamă și partida națională care se silea din răsputeri să combată măsurile luate de guvern, pentru a întoarce alegerile în apele sale. Ofisul Căimăcămiei muntene convocase alegătorii pentru zilele de 8—12 Ianuarie, iar întrunirea adunărei o fixase pentru ziua de 20 Ianuarie.²² De aici se vede cît de neexactă este părerea, susținută de unii, că adunarea din București amînase îndîns deschiderea ei de la 5 Ianuarie, cînd ar fi trebuit să se întrunească odată cu acea din Iași, și că această amînare s'ar fi făcut spre a se cunoaște întâi alegerea din Moldova. O asemenea măsură, dacă ar fi avut ființă, ar presupune o înțalegere a partidului național din Muntenia cu acel din Moldova, înțalegere ce vom videa că nu avuse loc. Apoi, chiar dacă o astfelui de înțalegere s'ar fi stabilit, cum ar fi putut ea înriuri asupra căimăcămiei Țarei Românești, partizană declarata a candidaturilor foștilor domni ai acelei țări?²³

Că nu există o înțalegere de mai înainte între partizile naționale din ambele țări se adeverește din următoarele: Cuza, în manifestul său către țară, din ziua chiar a alegeriei lui în Moldova, 5 Ianuarie, spune între altele: „*Indată după alegerea fratelui nostru, domnul din Valahia, vom păsi la înființarea comisiei centrale*“.²⁴ Prin urmare Cuza nu știe,

22. Ofisul din 23 Decembrie 1858, reprobus între alte gazete și de *Steaua Dunărei*, 5 Ian. 1859. Asupra frâmintărilor privitoare la alegeri, vezi o serie de documente în *Acte și documente privitoare la istoria Renașterei României*, IX, p. 1 și urm.

23. Această părere este dată și de Bamberger, *Geschichte der orientalischen Angelegenheit*, Berlin 1882 p. 383. Aiurea (p. 386), el susține, cu tot atit de puțin temeiū, că Turciū ar fi avut scopul de a grăbi alegerea din Muntenia, unde erau siguri de a avea un om pe placul lor, spre a putea apăsa asupra Moldovei.

24. *Monit. of. al Mold.*, 8 Febr. 1859. Tot așa afirmă și d. Dim. Rossetti că era față, cind Cuza primi telegrama că fusese ales și în București, și rămase cîțva timp în nedumerire, până cind chemind pe Cogălniceanu, Epureanu, V. Sturza și pe alții, se sfătuia cu ei și apoi răspunse că primește domnia și în Muntenia.

și nicăi gindia că va fi ales și în țara aceea, și dacă am presupune că el știea, dar se prefăcea a nu cunoaște lucrul, avem o dovadă mai încheetoare din Muntenia, o corespondență din București, din 23 Ianuarie, din care se vede că chiar în acea zi, prezisua alegerei din Muntenia (care se făcu în 24), nici nu se pomenea încă de numele lui Cuza acolo. Această scrisoare spune anume, „că rezultatul alegerilor a fost că numărul cel mai mare de glasuri l-ar avea prințul Bibescu, pe cind Știrbei ar avea numai vr'o 7; că partida națională care ar avea mai puține glasuri decit Bibescu, ar putea izbuti numai în cazul cind s-ar uni cu partida lui Știrbei. Numărul de care dispune fie care partid, adăuge scrisoarea, nu se poate bine hotărî, din pricina că mai mulți ar inotă în două ape. Ocîrmuirea a fost îngrijită și de mișcarea țaranilor care se interesază foarte mult de alegerea domnului. Adunarea e împărțită în două tabere care se combat cu înversunare, de la invalidarea alegerilor, ca pălate de fraudă”.²⁵ Tot așa de puțin se gîndeau consuli puterilor străine la alegerea domnitorului Moldovei. *Oesterreichische Zeitung* spune că „alegerea lui Alexandru Ioan I în București a făcut cu atit mai mult întîrziere, cu cit în ajun încă toți consuli telegrafiase, că este aproape sigur, că adunarea va alege pe prințul Bibescu”.²⁶

Părerea primită de partidul naționalist din Moldova, de a nu se hotărî asupra unui candidat de domnie, se reproduse și în Țara Românească. Si aici se îngrijise partidul național numai de a avea o cameră bine alcătuită, crezînd că patriotismul deputaților se va opri într'un glas asupra celui mai vrednic de a îmbrăca mantia domnească. C. A. Rossetti

25. *Steaua Dunăreă*, 29 Ian. 1859.

26. Reprodusă de *Romînul*, 10 Febr. 1859.

sustine că „chestia cea mare nu este cine va fi domnul, ci mai întâi cine sunt deputații, întru cît adevaratii stilpi ai țărei sunt deputații și nu domnul“.²⁷ V. Boerescu adăoge că „nu avem nicăi un candidat de domnie; candidatul nostru va fi acel al națiuniei; vomi un domn al poporului care să fie adevărat principie constituțional“.²⁸ Altfel îu cugetau partizanii candidaturilor personale. În o broșură care face apologia principelui Grigore Sturza, Francezul Vaillant spune că „nația trebuie înainte de toate să se gîndească la alegerea domnului“.²⁹

Cu toate aceste ideea de a se alege domnitorul Moldovei și în Muntenia răsărise în mintea oamenilor timpului, căutind să realizeze, pe această cale, unirea ce era cu neputință de făcut cu un principie străin. Așa principele Grigore Sturza, în răspunsul ce-l face *in 14 Ianuarie*, deci cu 10 zile înaintea alegerei din București, către *Steaua Dunărei*, spre a se apara de punerea complotului pe sâma lui, spune: „După alegerea domnului, mergind să-l felicitez, am dat dovadă de abnegație, făcîndu-l tot aceeași propunere și încredințîndu-l că m'as simți fericit, să contribui cu ori ce sacrificiu la această faptă națională, fiind gata a da tot concursul meu domnitorului, spre a fi ales și *in Valahia*“.³⁰ Apoi C. A. Rossetti arată, cîlva timp după alegere, că „încă am putea adăogi, cel puțin pentru noi cei de aici, că toti am avut un mandat mai mult sau mai puțin exprimat, nu numai de a alege un prinț român, ci încă și *perecare dintre Romîni să alegem, pentru unii arătat chiar anume*, pentru ceilalți în termînî mai generali, să nu fie nicăi unul din cei ce aș domnit, ci său pă-

27. *Romînul*, 20 Ian. 1859.

28. *Naționalul*, 15 și 22 Ian. 1859.

29. *Glasul poporului glasul lui D-zeu*, Ianuarie 1858, p. 19.

30. Serisoarea citată mai sus, nota 20.

rinții lor".³¹ Mai adăogim că un memoriu, adresat de Sublima Poartă puterilor, arată că „Dumitru Goleșcu, un agitator din 1848, a venit în Iași ca să se înțeleagă cu comisia interimară. Scopul era de a se alege acelaș domn în ambele principate. Dacă alegerile moldovene s'ar face înaintea celor din Văcărești, aceasta trebuia să aleagă pe alesul Moldovei și vice-versa".³² În sfîrșit Bolintineanu ne spune că „deputații trimiși de domn, spre a notifica sultanului suirea lui în scaunul Moldovei, avuse și misia de a trece prin București și a cerceta ideea, dacă este cu puțință a veni la unirea țărilor surorii, cel puțin prin alegerea domnului Moldovei ca domn și al Țării Românești".³³

Ideeua alegerei lui Cuza și în Muntenia trebuia să fi fost hrănita de cîteva cugete; căci altfel, cum ar fi izbuenit ea în ziua de 24 Ianuarie?

Alegerea nouului domnitor preocupa mintea poporului din Țara Românească mai mult de cum ar fi facut-o simpla curiozitate. În zilele de 22 și mai ales de 23 Ianuarie, prezisua alegere, o mulțime înșamnată de oameni se grămadise în curtea adunării și chiar rupind cordonul de oștire adusă spre a apăra adunarea, pătrunse în sala desbaterilor. Despre această „îmbulzire” a poporului vorbește un ordin al capului oștirei, B. Vladoiianu, cătră colonelul Macedonski, în care ordin îi spune că „la trebuință se se împărtășie lumea cu orice preț”.³⁴

Acest puhoiu de oameni nu avea însă în ziua de

31. *Romînul*, 23 Iulie 1859.

32. *Steaua Dunării*, 17 Aprilie 1859.

33. Bolintineanu, *Viața lui Cuza-Vodă*, p. 14.

34. Ordin din 23 Ian. No. 51 reprobus de *Curierul Principatelor Unite*, 14 Mai 1859. Vez și raportul lui Béclard, consul francez din București, în *Acte și documente privitoare la istoria Renasterei României*, IX, p. 269.

23 nică o țintă pozitivă; nu cerea să se aleagă nimeni, de oare ce nică partidul național nu-și fixase candidatul. Negativ era însă hotărît; nu vroia să se aleagă nică unul din foșii domnului, nică din odraslele lor. Așa se explică însămnătoarete fluerătură ce întimpină pe caiamacamii, cunoscuți partizanii ai domnilor vechi, cind părăsiră sala alegerei, după cetearea mesajului.³⁵ Apoi și țărânamea din Muntenia se mișcase, și spăriese într'un rînd foarte rău caimacamia, prin veste că mai multe mii de țărani erau să vină către adunare. Despre această mișcare a țăraniilor vorbește scrisoarea din 23 Ianuarie din București, și arătările ei sunt întărite prin un act oficial al ocîrmuirei care, după alegerea deputaților, oprește întrunirile „fiind că liniștea publică ar fi amenințată prin răsculărî și *adunări de săteni în capitală*“.³⁶ Tot această țintă urmărește și proclamația din 21 Ian. a lui Băleanu, ministrul din Iași, care proclamație, după ce constată însămnătatea rolului ce are să-l aibă adunarea munteană, spune că „cea mai mică manifestare provenită din o exaltare exagerată ar zminti acest caracter, ar profana-o și ar face-o să devină simbolul celei mai complete rătăciri“.³⁷

Ce împrejurare oare provocase o mișcare atât de

35. Pe cind scrisoarea din 23 Ian., din București, publicată în Iași în *St. Dun.* și citată în nota 25, pomenește despre aceste fluerături, *Romînul* din 24 Ian. 1859, din București unde nu exista libertatea presei, spune numai că „la eșirea caiamacamilor se auzi un felu de zgromot, un felu de demonstrare a opiniei publice“. Cf. și raportul lui Béclard p. 269. „Les caiamacans sont accueillis par des huées et des sifflets.“ I. Brătianu, în ședința din 23 Ian. rosteste cuvintele: „pentru ce caiamacamii trimit trupe și încunjură adunarea? Poate pentru că așa fost primiți cu fluerături și huidueli?“ *Ibid.*, p. 269.

36. *Monit. of. al Tărei Rom.*, 23 Ian. 1859. Comp. scrisoarea citată în nota 25. Béclard c. Walewsky, 8 Fevr. 1859. *Acte și documente*, IX, p. 260: „Un grand nombre de paysans accourrus des environs grossissaient les attroupements formés par la population des faubourgs.“

37. Reprodusă de *Anunțatorul român*, 22 Ian. 1859.

adîncă, în straturile mai de jos ale poporației muntești? Mai întâi, cum am văzut-o din fluerăturile ce însoțise eșirea căimăcămilor din adunare, poporul doria o schimbare de regim care i se și punea în perspectivă, prin Convenția, de Paris, și se gîndea prea bine la adevărul rostit de Cogâlniceanu, că la legi noi trebuie și oameni noi. Poporul deci se temea că nu cumva să se aleagă iarăși vr'un fost domn al Țării Românești, și în această privire voința lui era lămurită și bine stabilită. Era încă și altă ceva: Mai venise la auzul poporului din București, cele ce se zvonise, cum am văzut în deosebite părți, despre putința alegerei domnului Moldovei că domn al Țării Românești, și în acest caz, domnul ambelor țări române era să stee la București care era să ciștige mult din sporirea daraverilor. Această idee prea firească apăruse în mintea Românilor, odată cu ideea unirii și, între altele, N. Istrati, în broșura scrisă de el contra unirii încă din anul 1856, adusese ca argument de căpitenie faptul că „Iași trebuiau să ajungă un al doile Hirlău“.³⁸ Speranța alegerei lui Cuza era însă de tot nehotărâtă, de oare ce nu se propusese candidatura domnitorului moldovan la tronul Țării Românești, și de aceea era mai mult o dorință nelămurită a minței, de căt o hotărîre a voinței. Nu credem că, în îmbulzala din 23 Ianuariu, poporul să fi rostit numele lui Cuza, căci după scrierea din 23 Ianuarie adresată Stelei Dunărei, se poate susținea că lucrul nu se întimplă, de oare ce o împrejurare atât de însămătoare nu ar fi putut fi trecută cu vederea de scriitorul acelei scriori. Apoi o altă scrisoare din București, tot din 23 Ianuarie, adresată

38. *Cvestia zilei*, Iași, 1856, după traducerea franceză publicată în *Acte și documente privitoare la istoria Renașterii României*, IV, Buc., 1889, p. 132: „Que la capitale Jassy courrait le risque de devenir un second Harléou.“

ziarului „Patria“ din Iași, spune că: „țăraniș aū să vie de la toate județele, să ceară de la adunare, să se aleagă Golescu ca domn; că de nu va face aceasta, ei țăraniș aū să ajungă robii ciocoilor“. ³⁹ Nică în acastă scrisoare nu se pomenește, nică prin un cuvint de alegerea lui Cuza, ci numele ce era pus înainte de partida nouă, era acel al lui Golescu.

In prezia alegerei însă, în sara de 23 Ianuarie, la o întrunire a partidului național ținută la otelul Concordia, se pune pe tapet chestiunea „dacă nu ar fi bine, spre a se înlătura uenorocirea unui conflict între oștire și popor ce era aproape să se întâmpile în ziua aceea, ca membrii partizei naționale să se retragă din adunare; dar aceasta tot nu asigura pe deplin înlăturarea luptei fraticide: „Trebuia ca sau oamenii liberali să stee spectatori pasivi la reinicioareea trecutului, sau să se retragă onorabil în numele unui principiu, însă lăsind posibilitatea războiului civil“. Atunci principalele Dimitrie Ghica rosti pentru prima oară ideea hrănitoare ascunsă în mintea celor mai mulți, ca să se facă unirea Principatelor, proclamând pe colonelul Cuza de domn și în Țara Românească⁴⁰. „Celațenii Boerescu, Bozianu și alții sărîră îndată și susținură cu ardoare ideea principelui. Convicțiunea se formă întărită și consumămintul devine unanim. Se hotără ținerea secretului până a doua zi dimineață, cind trebuea să se întăreagă asupra modului de a proceda, la facerea propunerii în adunare. La 8 oare depulații naționaliști se întruniră din nou la Concordia și hotărîră să facă

39. Reprodusă în *Acte și documente privitoare la Renașterea României*, VIII, p. 585.

40. După o scrisoare din 11 Mart 1859, a generalului B. Vlăduianu, adresată lui Neculaș Blaremburg, (vezi *Essai sur les institutions de la Roumanie* par N. Blaremburg Bucarest, 1886, p. 314), cel întâi care ar fi propus această idee fusese Cesar Bolliac care o comunicase lui Alexandru Ghica, fostul domn al Munteniei.

propunerea întâi în ședință secretă și, dacă ea nu ar trece, naționaliștii să se retragă. Cu această hotărîre se duseră ei la adunare pe la 10 oare. Cind Boerescu propuse, la cîțuva deputați din majoritate, ședință secretă, unde trebuia să le desvălească mijlocul de împăciuire, în numele unuî act de patriotism, cu toții primiră, fiind că erau și ei în o grea situație. Întrați în camera secretă, Boerescu se sculâ și propuse, într-o cuvîntare plină de încocare, unirea prin alegerea colonelului Cuza de domn și în Țara Românească. Doctorul Arsachi, unul din membrii dreptei, întrerupse pe orator, arătînd că sunt și alte state care au un singur cap, de și două administrații deosebite, precum sunt Svedia și Norvegia. Această întrerupere dădu și mai mare îninimare lui Boerescu. Un entuziasm de nedescris cuprinse pe toții deputații din slînga și diu dreapta; cel mai mulți începură a plinge. Mitropolitul ceru Crucea și Evanghelia; dar până să îl le aducă, pronunțâ jurămîntul, plîngind și el înaintea icoanei Sf. Treimî. Toți deputații strigară „jurăm“ și subsemnără actul. Eșiți în ședință publică, votară cu toții pentru colonelul Cuza care fu ales cu unanimitatea glasurilor".⁴¹

Psicologic este, acest entuziasm este explicabil prin predispunerea spiritelor a primi propunerea, în urma presiunei poporane ce apăsa asupra adunării în vîdere alegerei domnului Moldovei, predispunere care dădu putință unei izbucniri a instinctului de conser-

41. Relația asupra celor întimplate, vezi în *Naționalul*, 3 Ianuarie 1860, Comp. *Ibidem* 25 Ianuarie 1859 și *Romînul* 23 Iulie 1859. *Conservatorul progresist*, 15 Ianuarie 1860, spune, că Cuza fusese propus chiar în adunare în ziua de 23 Ianuarie; dar că a lui candidatură căzuse atunci și că a reușit a doua zi, 24, fiind că partidul dreptei a primit-o. Aceasta ne pare puțin probabil; fiind că nu ar fi îndrăznit a o respinge, față cu ținută amenintătoare a poporului din acea zi, cînd era cît pe ce să se verse singe între ostire și popor. Vezi și expunerea amănunțită în raportul lui Béclard citat de mai multe ori.

vare a neamului ce-și făcea drum prin pasiunile și interesele personale, pentru a apăra interesul comun. Era unul din rarele și scurtele momente, în care natura înăbușă glasul individualităților, pentru a apăra existența speciei.

Presiunea poporană care în ziua precedentă se făcuse numai cît în sens negativ, de a nu se alege vre un reprezentant al formațiunilor trecutului, în ziua de 24 ieșea un caracter pozitiv, acel de a se alege alesul Moldovei. Secretul hotărât de partidul național în întrunirea de la Concordia din sara de 23, nu putuse fi ținut, și ideea de a propune alegerea domitorului Moldovei se răspândise ca fulgerul în poporul bucureștean, în starea de supraexcitare în care se afla. În adevăr „toată noaptea aceea de 23 spre 24 Ianuarie se petrecu în un neastimpăr, atât din partea poporului cît și din a guvernului. Toată oștirea de cavalerie și infanterie umbla în patrule pe poduri; dar tot deodată bande de sute de oameni se încrucisau cu patrulele. Se zicea că în acea sara, poporul să se fi întâles cu oștirea, ca nici într'un caz singe să nu se verse“.⁴² Tot așa spune și scrisoarea din București din 23 Ianuarie către Patria, că „peste noapte tot poporul era în mișcare“.⁴³

Cind poporul se adună în ziua alegerii la Mitropolie, el veni cu gîndul hotărât de a cere alegerea lui Cuza de domn al Munteniei. Aceasta se vede din mai multe izvoare. Așa Bolliac spune în *Reforma* că poliția ar fi vrut să bată pe acel ce, la 24 Ianuarie 1859, striga pe dealul Mitropoliei: „să trăiască Cuza“⁴⁴; iar *Tribuna romină* arăta că „presiunea

42. Revista politică, a anului 1859, în *Revista Carpaților*, 1860, I, p. 74.

43. Veză mai sus, nota 39.

44. *Reforma* 24 Ianuarie 1859.

poporană a creat pe domnul Principatelor-Unite.⁴⁵ Bolintineanu spune de asemenea că „poporul capita-
lei Munteniei manifestă ideea în favoarea Unirei ță-
rilor române, prin alegerea domnitorului Moldovei“.⁴⁶ Valentineanu arată chiar că „se luase hotărîrea de
comitetul unionist, ca îndată ce conservatorii său al-
biți din cameră ar persista în alegerea lui Bibescu-
Vodă, poporul din curtea Mitropoliei, unit cu popo-
rul din Filaret, să năvălească în cameră și să-i si-
lească a proclama ales pe alesul Moldovei“.⁴⁷ Co-
gălniceanu adăoge că, „în ziua de 24 Ianuarie 1859,
pozițunea deputaților, fiind amenințată de cuțite, era
ră în acea zi, pentru acei ce nu voiau să asculte de
glasul națiunii“.⁴⁸ În sfîrșit raportul lui Béclard con-
sul frances în București, spune: „Strigatul, să tră-
iască principalele Cuza a fost adese ori repetat de mul-
tima care, reținută până atunci în afară de zid, veni
în curind să iee parte la această manifestație împro-
vizată“.⁴⁹

Dacă se explică însă, din motivul arătat, alegerea
lui Alexandru Cuza în Muntenia, de către acei ce
aveau interese personale de a alege alt domn, se
înțelege tot aşa de ușor și izbucnirea bucuriei
partidului unionist din ambele țări române, cînd văzu
în sfîrșit realizat visul său atît de scump, visul unirei.
Toate ziarele timpului: *Steaua Dunărei*, *Romînul*,
Naționalul, salută această alegere ca cel mai mare
eveniment politic din viața poporului român, și fap-
tul, că domnul moldovan fusese ales în Muntenia, pu-

45. *Trîbuna romîna*, 29 Noemvrie 1859.

46. *Viața lui Cuza-Vodă*, p. 15.

47. *Alegerea, detronarea și înmormîntarea lui Cuza-Vodă*, București, 1898, p. 10.

48. Sedință din 7 Februarie, 1864. *Monitorul Oficial*, 24 Februarie 1864 suplement.

49. *Acte și documente*, IX, p. 276.

tea fi cu drept cuvînt privit, cum spunea Golescu, în proclamaþiunea sa „ca cea mai mare do vadă de dragoste și de încredere dată fraþilor noþtri din Moldova”.⁵⁰ Motive raþionale pe lîngă inflacîrarea patriotică, explică de altă parte bucuria unioniștilor moldoveni, cînd își văzură visul realizat. Cogâlniceanu în cuvîntarea de salutare, rostită din partea adunăreî moldovene în acea a țărei surorî, dă pe faþă principalele mai adînci care împingeau pe oameni cugetatorî din Moldova a dori unirea cu Țara Românească, cu toate jertfele ce această contopire era să coste pe cea dîntâi: „Țara Românească este întreagă, Moldova este sfîșiată; părþile ei cele mai frumoase au fost rupte; Moldova redusă în hotarele ei, nu se poate apăra nici în contra năvălitorilor, nici chiar în contra înriurilor străine; Moldova trebuie să caute a se alipi către sora sa. De aceea în Moldova, unirea nu este chestie de entuziasmu, ci de judecată, de logica“. Și într’adevăr, mare putere trebuia să aibă logica asupra mintei Moldovenilor de samă de atuncî, și mai ales a locuitorilor din Iaþi, cînd se știea că unirea va aduce strămutarea capitalei în Bucureþti și deci căderea neapărată a centruluî moldovenesc, după cum N. Istrate o spusese încă din 1856. Cogâlniceanu chiar, în cuvîntarea lui din adunarea muntească, nu uită se atingă această chestiune, de alt-fel atît de delicată. El ieþ aminte că nu poate să rămînă Iaþul capitala țărilor unite; „căci capitala Moldovei e numai două oare departe de hotar, și prin urmare expusă a cădea într’o noapte în mînile străinilor“. Dar nu era vorba numai de absorbirea capitalei, ci și de acea a întregei țări în mai marele corp al țărei surorî. Tot Cogâlniceanu adaoge că: „atuncî cînd aþi ales pe alesul Moldovei, d-voastră n’aþi luat numai pe dom-

50. *Monitorul Oficial al Țărei Românești*, 26 Ianuarie 1859.

nul ei, ci ați luat toată Moldova. Întreaga Moldovă face parte de acum înainte din Țara Românească.⁵¹ Această imprejurare explică apoi izbucnirea bucuriei în straturile poporului de jos din București, prin căruia amenințările se indeplinise alegerea, de oare ce el se aştepta la o sporire în daraverile lui, din faptul unirii.

Toate aceste părți din societatea românească se bucura și aveau de ce să se bucure: parte siliți, parte din convingere, parte din interes. Dar pentru ce oare se arăta Iașul aşa de voios, mai voios încă de cît rămășița țărei? Căci cum ne spune un contemporan: „In Iași bucuria izbucni puternică și neoprită: se înlătură pentru un moment cu total din conștiință perspectiva decăderei orașului; entuziasmul era ne mai văzut, ne mai pomenit. Hora unirii se juca iarna, prin zăpadă, în fața otelului Petrea Bacalău (astăzi otelul Traian în piața Unirii). Din toate ținuturile Moldovei, din toate târgurile mari și mici veniau mii și mii de telegrame; urările nu se mai curmau între deputații moldoveni și munteni. Mitropolitul, episcopii, vladicii făceau rugăciuni ca să mulțumeasca lui Dumnezeu că dorințele lor, unirea Principatelor, erau să fie un fapt împlinit.”⁵²

Cum să se explice această bucurie, cind era aproape de orice cugetare, că scaunul țărei trebuind să fie strămutat în București, Iașul era să piardă poziția lui de până acum, și deci toți locuitorii lui erau să fie loviți în ale lor interese? Acest curios fenomen psicolitic se explică și el, dacă ne amintim de puterea sugestivă, pe care unele cuvinte neînțelese și nedefinite le pun în lucrare asupra minței noroade-

51. Ședință din 24 Februarie a adunării muntene. *Monitorul oficial al Țărei Românești*, 4 Martie 1859.

52. V. A. Forescu, *Amintiri din viața lui Alexandru Cuza*. Arhiva din Iași, XI, 1900, p. 260.

lor. Apoi imitațiunea oarbă și neconștiută venia în ajutorul aiurărei momentane, produse de magicul cu-vînt de *unire*. Videa poporul pe cei mai de sus strigând, striga și el; îi vedea jucind, juca și el. De aici însă se explică și repede desincintare ce-i lovi pe toți acei ce se prăpădise de dragul unirii, cînd văzură cum strămutarea capitalei la București lovia în interesele lor. Dacă ar fi fost înflăcărarea lor izvorită din adineea convingere, că la cîpiteniile mișcării care suportară urmările unirii, fară a cărti, de sigur că tot poporul ar fi urmat tot astfel. Vom vedea însă că nu a fost aşa.

Primirea domnului în București fu o serbare poporană, precum nu se mai văzuse, poate nicăi odată în țările romîne. Poște întregi înainte de barieră, aştepta o mulțime nesfîrșită de popor. Calea Mogosoaiei era înțesată de lumea ce se suise până pe acopereminte caselor. Careta domnului era dusă în triumf, și strigătele de bucurie ale întregului popor, unite cu sunetele muzicei și cu acele ale clopotelor, umpleau văzduhul. Însă înălăt lucru era însă că aceste arătări nu erau nicăi comandate, nicăi impuse; erau izbueneirea neoprită a simțimîntului poporan, entuziasmul dus până la delir al unei mulțimi cuprinsă de incintare, pentru triumful dreptei sale eauze. „După Tedeum, domnul intră în Cameră, unde trebuie să jure. Mitropolitul îi prezintă Regulamentul Organic spre a jura, după formula cuprinsă în el. Se răspîndi stirea (adevarată sau nu), că prințul departase binișor această carte, și zise că jurămîntul era înscris în inima lui și că-l va face pe de rost“.⁵³

In afara de unire, bucuria mai cuprinsese inimele și din cauza persoanei alese. Cuza nu făcea parte

din nici una din familiile acele din care Români se deprinsese a vedea eşind pe domnitorii lor. Cuza era şi el dintre boierii, însă din acel ce dorea zdrobierea boierimei şi înlăturarea privilegiului; era un om nou, şi de lucrurile nove tot deauna se leagă speranţe şi aşteptări nedefinite, dar cu atit mai puternice şi mai imbolditoare, cu cît ele, proiectindu-se în necunoscut, pot pe aripele închipuirei să iee formele cele mai ademenitoare.

După Convenția de Paris, țările române trebuiau să îmbrace o haină nepurtată până atunci; trebuia să se introducă în locul sistemului deosebirilor de rang, acel al meritului; în locul privilegiului, egalitatea; în locul încătuşării, libertatea; în locul arbitrarului, dreptatea; şi poporul care suferise până atunci toate realele unei stări apăsătoare se aştepta să răsuflé de acum înainte. Domnul ales în Moldova împărtăşa tocmai aceste principii, după cum o dovedise începuturile lui înainte de domnie.

Poporul putea deci spera de la el o aplicare sinceră a nouului regim. Domnul şi spunea, în proclamaţia sa din 8 Februarie din Bucureşti, că „toate stăruinţele sale vor avea de ţintă desvoltarea nouelor instituţii ce ni le-a recunoscut Europa, şi adevărata şi temeinica punere în luerare a reformelor ce sunt menite a introduce în societatea noastră marele principii ale societăţei moderne”.⁵⁴

Izbînda partidei naționale în ambele adunări o făcu să devină pentru moment, stăpîna situaţiei şi o puse în fruntea trebilor. În tot timpul cît ţinu entuziasmul provocat prin indoita alegere, oamenii partidei naționale sunt însărcinaţi cu toate manifestările de bucurie care, de şi sub o formă oficială, îmbraçau din această pricină, un caracter neprefăcut.

54. *Monit. of. al Tărei Rom..* 9 Febr. 1859.

In deputațiile mutuale ce-și trimit ambele adunări, spre a se felicita pentru mult fericitul eveniment, cuvîntul îl duc : Cogălniceanu în București, pentru Moldova și C. A. Rossetti în Iași, pentru Țara Românească ; lui Cogălniceanu îl răspunde în București Vasile Boerescu, iar în Iași lui Rossetti îl răspunde însuși domnul. Intrînd pe mîinile lor aceste rostiri de bucurie, membrii partizei naționale depășesc chiar, în primul moment de inflărărare, mărginile întălepciunei, ceea ce dă loc la propunerî tot mai îndrăznete. Așa bună oară Cogălniceanu, în răspunsul la mesajul, prin care domnitorul incunoștiință adunarea moldovenească despre alegerea sa de domn al Țărei Românești, cere de la domnitor „convocarea la Focșani a camerilor din ambele țări,” ceea ce nu însămna altă ceva, de căt o a doua și mai față calcare a Convenției de Paris, după cea d'intăi, alegerea unuia domnitor comun. Lascăr Catargiu, păstrîndu-și singele rece, ieă aminte că „comisia însărcinată cu răspunsul la mesaj ar fi depășit mandatul ce i se dăduse. Ea trebuia să pregătească numai un răspuns la mesaj, iar nu să propună întrunirea adunărilor la Focșani”. Cogălniceanu recunoaște această depășire, dar o seuzază prin aceea, că lucrase împins de patriotismu. Cu toată întimpinarea lui Catargiu și cu toate că mai mulți deputați împărtășiau feliul său de a videa, teama de a nu fi la înălțimea momentului, face să se voteze răspunsul în forma ce i-o dăduse Cogălniceanu. Si mai pe față se rosti această idee, în răspunsul cătră adunarea munteană, redactat tot de Cogălniceanu : „Să ne întilnim la Focșani, zise el, unde punînd mină în mină, să ne legăm atât de strîns în căt nici chiar soarta cea mai ră să nu ne poată despărți. La Focșani, la Focșani dar,

și acolo împreună cu bine cuvântarea Dumnezeului părinților noștri, să sărbătăm marea sărbătoare a reînvierei României".⁵⁶

Domnitorul însă trebuia să fie foarte băgător de samă și să nu atifice puterile ce erau îndestul de turburăte de faptul îndoitei alegeri. Chiar atunci primește el o scrisoare de la Vasile Alexandri, pe care-l trimise la Paris pentru a obține recunoașterea alegerii. Agentul domnitorului îi spunea, că „a fost bine-primit de împăratul și de marii demnitari ai statului francez; că a fost întrebat asupra mai multor amănuntimī privitoare la îndoita alegere; asupra caracterului principelui; asupra țărilor pe care e chemat a domni, și că toată lumea a fost foarte mulțumită de răspunsurile lui. Ati putea deci să nădăjduiți nu puțin pe sprijinul Franției care va apara cu căldură faptul îndeplinit. Dar să ne înțelegem; numai de îndoita alegere e vorba; nu de acele fapte pe care unele spirite înaintate s'ar ademeni ale îndeplini la Focșani. Tot ce ar aduce noile complicații la situația actuală, ori ce act al nostru care ar fi în afara de clauzele stipulate, ne ar fi fatal și ar compromite grav interesele noastre, căci Franția nu ne ar mai putea apăra“.⁵⁷

56. *Monit. of. al Moldovei* citat. Adresa către adunarea munțeană în *Mon. of. al Tărei Românești*, 4 Martie 1859.

57. Scrisoarea originală a lui V. Alexandri către domnitor, din 25 Fevr. 1859, din Paris (*Hîrtile Rosetti*). Tot așa scriea și Negri către domnitor ^{7/10} Februarie 1859 (*Idem.*): „Il serait opportun osons-nous (M. Catargi et moi) dire, de s'arrêter dans mon pays aux choses déjà faites, sans en faire de nouvelles et attendre la décision de la conférence“. Tot atunci, ^{19/1} Februarie, Walewski telegraftă lui Place: „Il est désirable que M. Couza procède avec une grande circonspection; qu'il ne prenne aucune mesure hative et que son altitude soit expectante. Toute autre conduite de sa part tendrait à entraver la réalisation des dispositifs qui lui sont favorables. La conférence se réunira dans les premiers jours de Mars. On nous reproche de trop nous immiscer dans les affaires intérieures du pays. Je désire que vous évitez avec soin de justifier ce reproche“. (Acte și documente cit., IX, p. 289).

Mințile orbite de perspectiva realizării visuluī iubit, bănuiaū domnitoruluī reținerea, a căreia motive el nu le putea da în public. Consulul Place ne spune, că „a fost aclamat un principiu și nu un om și nu se poate aștepta ca oamenii ce au ales pe Cuza, fără ca el să fi făcut ceva spre a o merita, să-l lese să se opreasă în niște margini care, în ochii lor, ar da aparența unei trădări. Șovăirile lui au produs un rău efect, și mulți sunt plecați a atribui aceste șovăiri, dorinței lui de ași asigura poziția lui personală. S-ar putea că prea multă prudență din partea lui să facă mai mult rău de cît o imprudență cugetată, căci ar putea da naștere la mișcări desordonate, produse de o purtare, în care spiritul de partid nu ar videa de cît un calcul. Poate să fie tot așa de primejdos a nu face nimic, pe cît și de a lucra“. Cu toate că aceste bănueli erau cunoscute domnului, el nu se lasă a fi tărit pe clina prăpastioasă a pornirilor neprecugetate și se opuse la fapte pripite.⁵⁸

Întălesul alegerei îndoite. Ce întăles avuse alegerea lui Cuza de domn în ambele țări române? Divanurile ad-hoc rostise dorința unirei sub un principiu străin, dorință ce nu fusese primită de congresul de Paris. Tendința după unire era însă foarte rostită în ambele țări și se manifestă tocmai în îndoita alegere a lui Cuza, ce calca, dacă nu litera, de sigur însă spiritul Convenției, dar îndruma cu îndrăzneală îndeplinirea dorințelor divanurilor ad-hoc, chiar în potriva hotărârii Europei. Alegerea lui Cuza de domnitor în ambele țări române trebuia să bată calea pentru realizarea marelui principiu rostit de divanurile ad-hoc : unirea sub un principiu străin.

58. Depesa lui Place c. Walewski ^{20/8} Februarie 1859. Acte cit. p. 290.

Așa și fu privită alegerea lui Cuza de toți oamenii cu vază aî timpului, de corpurile constituite ale statului și de însuși domnul ales. El trebuia să fie numai o verigă care să lege trecutul de viitorul cel dorit: unirea desăvîrșită sub un principe străin. Cogălniceanu, înainte încă de alegerea din Moldova, în ziua de 3 Ianuarie, făcuse următoarea propunere în adunarea acelei țări: „Cu toate că Convenția de Paris n'a încuviințat dorința divanurilor ad-hoc, adunarea prin un vot foarte lămurit să arăte Europei, că noi persistăm a voi unirea sub o dinastie străină. Afară de aceasta, noi avem să numim un domn și cu dînsul se va naște și comitetul central din Focșani. Să știe dinainte domnul și comitetul care sunt voîntele acestei adunări; să nu uite domnul nică odată că, ales de deputații nației, pentru că totul nu era încă pregătit spre a face unirea, el trebuie să considere ca cea mai sacră a sa datorie a grăbi făptuirea acestei uniiri, pentru că ziua cea mai frumoasă a domniei sale va fi aceea cînd se va coborî de pe tron, după ce va fi pus cea de pe urmă piatră la edificiu“. Propunerea lui Cogălniceanu se votează de adunare în ziua de 5 Ianuarie, înainte de a proceda la alegerea domnului. Mai mult încă. Cîteva zile după alegerea lui Alexandru Cuza de domn în Moldova, adunarea se răsgîndește și voește să voteze o propunere, ca să se proceadă la unirea desăvîrșită sub un principe străin; să se constituie în ambele țări cîte un guvern provizoriu care ambele să se întârnească în Focșani, pentru a proclama unirea efectivă cu principalele străini. Consulul Place însă întrebă asupra acestei moțiuni, de și nu avea nică o instrucție de la curtea lui, sfătuiește pe deputații să nu o înfațoșeze, sfat de care ei ascultă. Place arată în depeșă lui, că domnitorul i arătase părerile lui de rău, că adunarea nu luase această inițiativă, și el

îmī declară că este gata a se coborî de pe tron, în-dată ce țara ar vroi să facă unirea cu un principé străin. Știu, adaoge consulul, că puterea are multe farmece și că ar trebui să așteptăm ca să fi gustat din ele colonelul Cuza, spre a ști care i vor fi atunci dispozițiile. Totuși el are caracterul destul de străniu și un fel de filosofie care poate face să se admită că se va ținea de cuvînt, la caz de întimplare.“

Părerea rostită către consulul francez din Iași, domnitorul Moldovei o repetă, în serisoarea din 14 Ianuarie, către împăratul Francejilor, unde spune între altele, că „știea bine că Maiestatea Sa, în inalta sa bună voință către noi, ar fi voit să facă mai mult; nu a atînat de dînsul ca unirea desăvîrșită a Moldovei cu Muntenia sub ocîrmuirea unui principé străin să fi venit a asigura pentru tot deauna soarta acestor frumoase țări“.⁵⁹

După alegerea lui Alexandru Ioan I și ca domn al Țărei Românești, în mijlocirea adresată de el puterilor garante, alesul ambelor țări surorii spune, în sensul propunerei lui Cogălniceanu, că „sufragiile unanime ale țărilor îmī permit astăzi a fi organul lor, și dar nu voesc a perde nică un moment, fără să viu a face o supremă chemare la magnanimitatea marilor puteri care ne-aă dat până acumă atîtea dovezi de interes. Intemeindu-mă pe votul adunărilor ad-hoc, rostit din nou de adunarea Moldovei, în sedința din 5 Ianuarie, constatez încă odată că țara a cerut unirea cu un prinț străin. Cît pentru mine personal, am luerat tot deauna la succesul acestei combinări, și alegerea mea nu a putut să-mă schimbe convingerile de mai înainte. Lipsit de ambiție

59. *Monit. of. al Moldovei*, 25 și 28 Ian. 1859. Moțiunea e reprodusă de Place, în depeșa lui către Walewsky din 29/12 Ianuarie 1859 în *Acte și documente*, IX, p. 242. Serisoarea domnitorului către Napoleon, *Ibidem*, p. 250.

personală, și ne dorind alta de cît binele țărei mele, aşa precum ea îl întâlege și îl cere, nu am trebuință de a declara, că voi fi tot deauna gata de a mă întoarce la viața privată, și că nu voi considera retragerea mea ca un sacrificiu, dacă soarta Românilor va fi hotărâtă în conformitate cu dorința ce a exprimat-o nația întreagă".

La cetirea acestui act în sinul adunării, toți deputații se sculară în picioare și salutară cu de trei ori repetitive urări: „Să trăiască Alexandru Ioan I; să trăiască România”.⁶⁰

Ca pentru a lega și mai mult pe domnitor de făgăduință formală ce o făcuse, Cogălniceanu revine indirecț asupra aceleiași chestiuni, în ședință din 24 Martie, sub ministerul lui Ioan Ghica, cu prilejul motivării unui amendament, prin care propunea ca retribuirea membrilor comisiunii centrale să se facă, nu prin leafa lunară, ci prin o recompensă națională, dacă-și vor fi îndeplinit misiunea de a lucra pentru realizarea unirii. Între argumentele care motivații această propunere, Cogălniceanu introduce și pe acesta: „că nația română vede mintuirea și fericirea ei numai în unirea principatelor sub un principie străin; că alegerea unui domu pentru ambele țări n'a fost decit o nouă și sublimă protestare în favoarea unirii; că înălțimea sa Alexandru Ioan I, prin nota sa circulară adresată puterilor garante, s'a declarat reprezentantul dorințelor Românilor pentru unirea principatelor sub un principie străin, arătind că numai în această unire țara își vede fericirea și făgăduind a sprijini această cauză națională înaintea marelui areopag european”.⁶¹

Este deci bine stabilit că alegerea lui Alexandru

60. *Monit. of. al Moldovei*, 5 Febr. 1859.

61. Procesul verbal al șed. din 22 Martie în *Monit. of. al Moldovei*, 31 Martie 1859.

Cuza de domn în ambele țări române se făcuse numai ca o punte de trecere către unirea desăvîrșită sub un principé străin.⁶²

Alegerea lui Alexandru Ioan I și puterile Europei. Creațiunea Convenției de Paris, Principatele-Unite, lovise greu în voiața europeană, prin acel cel însămnat realizat de îndoita alegere a lui Vodă-Cuza. Din fericire pentru ele, situația politică a statelor care conduceau mersul trebilor europene, era favorabilă năzuințelor române. Anume Franția, putere înalțată în capul Europei, prin războiul Crimeei, era plecată a sprijini îndoita alegere, ca una ce corespunde părerilor susținute de ea încă în congresul de Paris asupra unirei țărilor române, ba chiar sub un principé străin.

Alexandru Ioan I, îndată după alegerea din Țara Românească, trimisă pe Vasile Alexandri la împăratul Napoleon. După ce în audiență de la ministrul Walewsky (Februarie 1859), acesta se ținu cam în rezervă, și l-a răspunse că totul atîrnă de împăratul în ceea ce privește sprijinirea îndoitei alegeri, trimisul domnului român este primit chiar a doua zi de capul statului francez, cu toate că Walewsky îl spusese că, din cauza multelor ocupații ale împăratului, nu va putea fi primit de către 15 zile. Alexandri, înțelegind din această grabă de a-l încuraja într-o audiență, că împăratul era bine dispus pentru Români, se duse la palat cu curaj și într'o prea interesantă con vorbire, pe care a raportat-o, cere și obține de la împăratul Francejilor încurajările cele

62. Vom vedea, mai tîrziu, dacă Cuza se gîndeau să aducă și a întemeia dinastia Cuza în România noă constituță, după cum i se bănuiește de unii. Vezî bună oară d. Dim. A. Sturza în introducerea la *30 de ani de domnie a Regelui Carol*, București, 1897, p. XIII și XIV.

mai mari. Napoleon felicitează pe Români pentru înțeleapta căle pe care au apucat și asigură pe Alexandri de tot sprijinul și bună voința lui; dăruiește tinerelui oștirii române 10,000 de puști și două baterii de tunuri; făgăduiește sprijinul pentru realizarea unui împrumut de 12,000,000 de franci, precum și învoiearea de a primi căi-va ofițeri români în școalele din St.-Cyr și Metz, ba chiar autorizarea de a înființa o decorație românească; priimește în sfîrșit stabilirea unei agenții oficioase a Principatelor-Unite la Paris.⁶³ Alexandri, încurajat prin aceste semne neîndoelnice de bună voință, îndrăznește să încerce pe împăratul asupra proclamării unirii desăvîrșite. Napoleon însă îi spune că aceasta nu ar fi înțelept; căci ar fi o lovire față în Convenție, pe cind alegerea îndoială a fost numai folosirea de o stipulație nehotărâtă; sfătuiește dar ca Români să nu facă acest pas, ci să caute să se recomandă Europei, prin înțelepciunea reformelor din lăuntru, precum său recomandat prin patriotismul de care au dat dovadă. „Pregătiți-vă, sfîrșește împăratul, nu a silui evenimentele, ci a vă folosi de cursul lor“.⁶⁴

Dintre celelalte șese puteri, trei erau bine voitoare Românilor și trei protivnice.

Cele bine voitoare erau Prusia, Sardinia și Rusia; cele două dintâi din motive particulare, ele înșile umblând după unire și rotunjirea teritoriilor lor. Rusia, din cauza dorinței ei, pe de o parte de a slabii pe Turci, întărind pe Români; apoi spre a lovi în

63). În copia unei scrisori nesubsemnatate (*Hîrtiile Rossetti*) citem: „ce projet d'une agence permanente à Paris n'a été présenté aux deux assemblées qu'à la suite de la promesse que Sa Majesté a bien voulu transmettre à son altesse par l'intermédiaire de M. V. Alexandri, envoyé l'année passée en mission“. (Scrisoarea este din 1860).

64. Extras din *Istoria misiilor mele politice. Napoleon III; trei audiente la palatul Tuilerilor*, de V. Alexandri. *Convorbiri Literare*, XII, 1878, p. 41. Comp. Bamberger (l. c. mai sus nota 23) p. 324.

Austria, nerecunoscătoarea ei dușmană ; în sfîrșit tinzind a spori înriurirea ei în țările române, prin sprijinirea unei dorință manifestate de toți Români.⁶⁵

Puterile protivnice alegeret îndoite erau acele ce combatuse și manifestarea dorinței de unire în divanurile ad-hoc : Turcia, Austria și Anglia.

Aceasta din urmă însă lăsase mult din îndărâtnicia cu care combatuse ideea unirii și se pleca pe calea de a se ajunge în politică cu Franția, din cauza intereselor ce o legau pe atuncea strîns de această țară. Anume Anglia fusese slabita prin primejdioasa răscoală a Cipailor din India, răscoală ce se sfîrșise tocmai pe cînd Alexandru Cuza se alegea în ambele țărî romîne (ianuarie 1859). Se mai afla Anglia aliată cu Franția în răsboiul cu China, răsboiu care luase sfîrșit prin tratatul de la Tien-Tsin din 1858 ; dar nu fusese pe deplin limpezit, din pricina opunerei Chinejilor la ratificarea acestui tratat, ceea ce facea să se prevadă reînceperea războiului (lucru ce se și întimplă în 1860).⁶⁶ În asemenea împrejurări, întălegem cum de Anglia părăsia prea strînsa ei legătură cu Austria și cu Turcia, în chestiunea Principatelor, și se aprobia de politica franceză.

Aceste împrejurări explică, cum de Alexandri izbutește în destul de ușor a convinge pe lordul Malmesbury, despre dreptatea cauzei Românilor. Ministrul englez începuse prin a primi foarte rece pe trimisul domnului român ; îl repetă de mai multe ori, că scrisoarea pe care i-o adusese, o primește numai ca venită de la colonelul Cuza, întru cît însușirea lui de domn al Principatelor-Unite nu era încă recunoscută ; mustrează apoi în destul de aspru pe Alexandri, pentru cele întimplăte în Principate ; pentru

65. Em. Kretzulesco, *La Roumanie*, Paris, 1859, p. 42.

66. Lavisse et Rambaud, *Histoire générale*, XI, p. 651 și 678.

lovitura dată, prin îndoita alegere, integritatei împărației otomane, încheind că Anglia nu e dispusă a recunoaște pe Cuza de domn al ambelor provincii. Alexandri însă apără cu multă ghibacie interesele Românilor, aratînd cum la 1821, 1828 și la 1848 tot-deauna Români îtinuse cu Turciî și nu cu Rușii; apoi el atinge interesele materiale ale Angliei, amintind că, în timpul foamei din Irlanda, Anglia se a-jutase foarte mult cu grînele romîne; în sfîrșit că alegerea îndoită era neapărata prosperitatei poporului romîn și neoprită de Convenția de Paris. În vorbele preschimbate în urmă, ministrul englez se arată din ce în ce mai blind și mai bine voitor, și cînd Alexandri se sculă pentru a-și lua ziua bună, Malmesbury îi spuse că de acum înainte nu va mai numi pe Cuza de cît principale Cuza; de unde se vede, că îtinuta atît de aprigă de la început a ministrului englez, era calculată numai pentru a face efect.⁶⁷

Anglia deci nu opuse o împotrivire serioază la recunoașterea îndoitei alegeri a lui Alexandru Cuza.

Din potrivă, Turcia și cu Austria erau dușmauile statornice ale Românilor și nu puteau primi, din cauze mult mai adînci, întărirea acestui popor și consolidarea statului său. Aceste două imperii erau pro-
тивnicile firești ale ori carei desvoltări și întăriri na-
ționale ale poporului romîn, de oare ce erau alcătuite din o mulțime împestrițată de popoare, peste care nu puteau domni de cît atunci, cînd viața lor națională ar fi fost înăbușită. Ele erau deci de la sine aliate, întru a se împotrivi dorinței Românilor, de a trăi o viață mai liberă și mai vrednică de oameni.⁶⁸

Turcia se temea, că întărirea poporului romîn să nu-l ducă la desfacerea lui de împărația otomană; iar

67. Extract din istoria misiilor mele politice. *Misia mea la Londra*, de V. Alexandri, *Convorbiri Literare*, XII, 1878, p. 85.

68. Austria în Principatele Dunărene, București 1859, p. 6.

Austria că întremarea lui să nu devină un centru de atragere pentru Români din Transilvania⁶⁹, pe lîngă că aceasta întremare ar fi stînghirat exploatarea economică, proiectată pe o largă scară de Austria, în Principatele dunărene.

Dar nici Turcia, nici Austria, nu puteau întreprinde nimic alt ceva de căt protestărî contra alegerii domitorului comun. Austria era pe punctul de a intra în războiu cu Franția, din cauza chestiunei italiene; iar Turcia izolată nu putea îndrăzni nimic.

O veche simpatie de rasa unia pe Napoleon cu Italienii. Ceea ce însă îl hotărî să intervină în favoarea lor și în contra regimului asuprior austriac, fură atentatele neconitenite, pe care patrioții italieni le îndreptau în contra lui, mai ales acel al lui Orsini. În înțelegerea lui Napoleon cu Cavour la Plombières (30 Iulie 1858), se stabilise bazele cooperării Franției la eliberarea Italiei de Austria. Napoleon să ajute Italienilor la cucerirea Lombardiei și a Veneției, iar Italienii să cedeze Franței Savoia și poate și comitatul Nisei. Napoleon, pentru a izbuti mai ușor, voia să încurce în același timp pe Austria și în Orient; dar pentru aceasta trebuia slabită și Turcia, pe care cu toate aceste, cu cîțiva ani înainte, Franția o apărase. Napoleon susține deci și în Peninsula Balcanilor principiul său favorit, acel al naționalităților, încurajînd pe Muntenegreni în rascoala lor contra Turcilor, pe care ei îi bat la Grahovo (13 Mai 1858). Chestiunea nouelor hotare ale Muntenegrului se limpezește după placul cabinetelor din Paris și Petersburg, spre marea desplacere a celui din Viena.

69. De aceea în tot timpul domniei sale, Alexandru Ioan I este statnic dușmânit de Austria. *L'Opinion nationale* spune în 2 Februarie 1865, ceea ce se poate aplica la întreaga domnie a lui Alexandru Ioan I, că: „l'Autriche a tout intérêt à soustraire les Roumains de Transylvanie qui ne passent jamais la frontière sans dire je *vais au pays* — à la contagion et à l'exemple”.

Tot pe aluncea Franția și Rusia susțin pe Miloș Obrenovici la tronul Serbiei, și Scupeina silește pe partizanul Austriei, Karagheorghevici, să abdice (24 Decembrie 1858) iar Miloș este ales. Austria vra să intervină cu armele; dar este oprită de Franția și de Rusia, în virtutea tratatului de Paris.

Alegerea lui Miloș, este ratificată de Sultanul în 12 Ianuarie 1859. Cîteva zile după aceea, Cuza este ales și în Muntenia (24 Ianuarie). Politica austriacă este ținută în șah pe Dunăre, și Oriental se umplea de amenințare pentru curtea vieneză, tocmai în momentul cînd cauza italiană trebuia să o nevoiască să întoarce către Occident toată luarea ei amintă și toate ale ei puteri⁷⁰.

Napoleon avea deci interes să sprijini planul Românilor, nu numai din principiu, ca partizan al naționalităților, ci încă și pentru a încurca pe Austria. De aceea în cînvîntarea de deschidere a corpurilor legiuitorare din 8 Fevr. (27 Ian.) 1859, reflectînd asupra celor petrecute în alcătuirea Convenției de Paris, Napoleon spune, că „guvernul vienez și al meu, o zic eu cu părere de rău, să aș găsit în desacord asupra chestiilor principale, și a trebuit un spirit de împăciuire, spre a se ajunge la deslegarea lor. Astfel îi spre exemplu, nu s-a putut sfîrși reconstituirea Principatelor române, fără numeroase greutăți care au mărginit mult deplina satisfacere a legiuitorilor lor dorînti, și dacă ne-ar întreba cineva, ce interes are Franția în acele ținuturi îndepărtate, udate de Dunărea, aş răspunde, că interesul Franției este preludindene, unde e vorba de a susține o cauză dreaptă și civilizațioare”⁷¹.

70. Debidour, *Histoire diplomatique de l'Europe*, Paris II, 1891, p. 183. Comp. Lavisson et Rambaud, *Histoire générale* XI, p. 267 și 518.

71. *Moniteur Universel*, 8 Février 1859.

Pentru susținerea Românilor era să lucreze mult și Rusia care se afla în armonie de videri cu Franția. Rusia concentrase trupe numeroase la hotarele Galicii, și ziarele rusești atacați cu violență politica austriacă. *Gazeta de Augsburg* spunea că „lovirile suferite de Austria în chestia Serbiei și a Principatelor sunt pricinuite mai mult prin înriurirea Rusiei decât prin acea a Franției”.⁷² Ziarele austriace care, la început, nu conțineau nici un cuvînt asupra alegerii domnitorului român, venind la ordinea zilei adunarea unei conferințe la Paris, spre a se rosti asupra acestei alegeri, încep a da glas. În *Oesterreichische Zeitung*, o corespondență din Paris arată că: „guvernul francez este hotărît a apăra cu toată energia alegerea lui Cuza și prin urmare desăvârșita unire. Rusia este firește de aceeași părere, fiind că Principatele ca și Serbia așa să ajungă Piemontul ei. Orî și cum această chestiune cuprinde mugurul unor mari evenimente”.⁷³

Aceste mari evenimente nu puteau nici într'un caz să fie o intervenire armată în Principate. Într'adevăr cum spune prea bine Ioan Alexandri, agentul Principatelor-Unite la Paris: „Dacă s'ar anula alegerea lui Cuza și s'ar ordona o alta, adunarea munteană ar realege pe acelaș domn, și dacă s'ar convoca alte adunări, aceste ar susținea încă cu mai mare putere principiul domnitorului comun, ne mai fiind ele acum sub presiunea caimacamilor. Dacă ar fi să se impună domnul de vre-o putere, s'ar calca încă mai mult Convenția, de cum a calcat'o Români”.⁷⁴ Apoi este de observat că o asemenea impunere nu s'ar fi putut face de către manu militari, și o execuție militară, conform Convenției, nu era învoită de căt din

72. *Gazeta de Augsburg* reproducă de *Romînul*, 7 Februarie 1859.

73. Reproducă de *Romînul*, 10 Februarie 1859.

74. Memorii lui Ioan Alexandri din 4 (16) Februarie 1859 reproducă de A. Papadopol-Calimah, *Scrieri diverse*, (manuscript în Acad-

comunul consumțimînt al tuturor puterilor, consumțimînt absolut cu neputință de obținut, în starea de atunci a politicei europene. Cît despre o intervenire năprasnică a Austriei, ea era înlăturată, din cauza relațiilor ei cu Franția în chestia italiană. Turcia nu putea nicăi ea interveni, din cauza Rusiei care avea mînele libere, de cînd Austria se îndușmânise cu Franția.

Prin urmare confirmarea alegerei lui Cuza era asigurată, și aceasta se și prevedea cu destulă pătrundere de organele românești ale timpului: *Rominul*, *Steaua Dunărei*, etc.

Cum se auzise în Constantinopole despre îndoita alegere a lui Alexandru Cuza, Poarta trimisese puterilor garante un memorandum care sfîrșia, „arătînd primejdia ce ar izvori pentru Europa, dacă puterile nu ar măntine hotărîrile lor. Consecvența stării actuale de lucruri va fi chemarea ambelor adunări la Focșani, întocmirea unuî guvern central unionist în București și desăvîrșita înființare a unirei. Agitarea și anarchia aî ajuns la un grad așa de înalt, încît dacă Europa nu va mijloci pentru restabilirea ordinei, peste puîn va izbucni un războiu civil, al căruia trista urmare va fi dărăpânarea nu numai a acestor țări ci a statelor vecine”.⁷⁵

Puterile hotărîră convocarea unei conferințe, spre a cerceta îndoita alegere. Austria până într'atîta dușmania alegerea lui Cuza, încit prin ziarele ei, mergea până a susținea o politică, pe care o crezuse cînd-

mia romină), p. 10 și urm. *L'Autriche et le prince roumain* Paris, 1859, p. 24 aduce aceleasă argumente: „Mais les deux assemblées ne consentant pas à se déjuger et nommant de nouveau le même prince, casserait-on les assemblées ? Et si le corps électoral acclamait les mêmes députés, casserait-on le corps électoral ? Il faudrait donc gouverner le pays dictatorialement ! Mais qui aurait la dictature ? Un pachâture ou un Feldmaréchal autrichien ?“.

75. *Rominul*, 9 Aprilie 1859. Comp. Interpelarea lordului Fitz-Gerald în camera engleză, reproducă de *Rominul*, 3 Martie 1859.

va mai primejdioasă încă intereselor sale : înalțarea unuī principe străin pe tronul Principatelor-Unite.⁷⁶ Pornirile dușmănești ale puterilor protivnice unirei erau însă alimentate și de intrigile din țările române. Negri spune în o scrisoare din ^{14/26} Martie 1859 către domnitor, că „intriganții și ambicioși, mai ales din Muntenia, s'aū pus în campanie, spre a împiedeca izbutirea îndoitei alegeri“.⁷⁷ Se răcise în curând entuziasmul momentan ce cuprinsese pe fruntașii Țărei Românești, în ziua de 24 Ianuarie.

Pe cînd însă presa vieneză, notele turcești și intrigile din lăuntru combăteaū astfelii alegerea lui Cuza de domn comun al ambelor țărî române, în camera engleză, deputatul Roebuck o sprijinea și încuraja, spunind că el iea o mare parte la speranțele Romînilor și așteaptă ca ei, în loc de a fi sclavii diplomației europene, vor pastra propria lor demnitate și vor asigura neatîrnarea lor, fără concursul nimăruī⁷⁸.

Turcia însă mai întrebuința și alte mijloace, potrivite cu firea ei, pentru a scăpa de amenintătoarea unire, personificată acumă în alesul Romînilor. Ea pregătea doue tabere, una la Varna și alta la Șumla, care de o camdată trebuiau să slujască numai pentru manevre, dar care la vreme de nevoie puteau să dobinească și altă menire.⁷⁹ Cu întocmirea acestor tabere pare a sta în legătură un complot descoperit în București în ziua de 30 Martie, complot ce tin-

76. *Oesterrichische Zeitung* spunea bună-oară: „s'ar pregăti în diplomație proiectul de a se ridica un prinț străin pe tronul României, spre a se impăciui pe unioniști. Astfelii se speră a se scăpa de alegerea nelegală a lui Cuza“. Reprodusă de *Romînul*, 21 Februar 1859.

77. Scrisoare originală în *Hîrtiile Rossetti*. Reprodusă în *Arhiva XII*, 1901, p. 66.

78. Reprodus de *Romînul*, 3 Martie 1859.

79. *Romînul*, 17 Martie 1859. Despre trimiterea de trupe turcești către acele două puncte, vorbesc mai multe acte ale timșului. Vezi scrisoarea lui Negri c. domnitor din ^{14/26} martie citată mai sus nota 77. Altă scrisoare din ^{4/26} Aprilie (*Hîrtiile Rossetti. Arhiva*, cit. p. 67). O a

dea la răpirea vieței domnitorului, prin o mașină infernală.⁸⁰ Din instrucția facută, reiese că toti cei ce luase parte la acel complot erau străini, veniți mai ales de peste Dunărea, unii din ei originari din Austria. Făptașii sunt dați judecătei, dovediți și osin-diți la pedepse destul de grele.⁸¹ Cezianu, deputat din adunarea munteană, ce fusese întrebuințat de poliție ca instrument pentru descoperirea faptei și după aceea implicat și el în complot, „arată că un croitor care ar umbla în aceste treburi, îi spusese că alegerea lui Cuza este neplăcută Austriei și Turciei și că chiar boierilor nu poate fi pe plac, și mai cu seamă principiilor Știrbei și Brancovanu, și că se hotărise de aceea omorârea lui Cuza. Evrenl Șain spune la rindul lui că Cezianu îi spusese că comerțul merge rău de tot, și aceasta numai din prietena alegerei lui Cuza ; că acel ce s-ar găsi să-l curățe de pe drum ar face un mare bine țărei“. Aceste arătări caracterizază în destul de limpede ținta urmărită de complot.⁸²

Conferența se întruni în ziua de 17 Apr. (26 Mart) 1859 în Paris. Musurus-Bei, reprezentantul Turciei, ambasador din Londra, protestează contra indoitei alegeri a lui Cuza și cere aplicarea dispozițiilor tratatului de Paris. În ședință din 19 Aprilie, de Hübner reprezentantul Austriei se unește cu propunerea Portei și cere ca conferența să iee măsurile de siluire în contra in-

treia scrisoare din ^{1^{1/2} Mai (*Ibidem. Arhiva* p. 69), spune: „Toutes les fois que nous avons exprimé quelques craintes là dessus aux ambassadeurs de France et d'Angleterre, ils nous ont toujours dit et formellement assuré, que dans aucun autre cas ces troupes n'entreraient chez nous, si ce n'est lorsqu'une autre puissance y enrîtrait. Nous croyons qu'il faut néanmoins avoir cette éventualité en vue et penser dès à présent ce qu'il serait utile de faire, au cas où elle serait mise à exécution“.}

80. Depeșa lui Golescu din Paris din 2 (14) Aprilie. *Romînul* 4 Aprilie 1859.

81. Asupra complotului, vezi *Steauna Dunăre* 22 lunie; *Naționalul* 31 Martie și 14 Iunie 1859. Sentința publicată în *Naționalul*, 16 August 1859.

82. Depunerea lui Cezianu, în suplementul la *Naționalul* No. 53. A lui Șain, în *Anunțatorul român*, 15 Ianuarie 1859.

calcărei voinței europene din partea Românilor. Celelalte cinci puteri însă, după o prealabilă înțalegere, hotăresc că: „de și alegerea nu este conformă cu înțălesul Convenției, totuși pentru astă dată, și în chip exceptional, să se numească Cuza de domn al ambelor țări, pe cît timp va trăi el“. În zadar ambasadorul Turciei caută să arate, că o astfelă de recunoaștere, numai pentru viața lui Cuza, ar expune țările române la complicări, neaparata urmare a unei ocirnuiuri concentrate în o singură mină. Cele cinci puteri răspund Turciei că, dacă se va primi propunerea lor, se va hotărî tot odată ca ori-ce nouă lovitură în dispozițiile Convenției, dacă nu ar fi revocată îndată de Gospodar, ar da cazul ca puterile să se înțaleagă asupra mijloacelor de constrîngere ce ar fi de întrebuită.

Răsboiul între Franția și Austria izbucnind însă curând după aceea (29 Aprilie 1859), Turcia stă în aşteptare, spre a vedea pe partea cui se va pleca izbînda, și a lua o hotărîre în consecvență. Franția eșind învingătoare (Pacea de la Villafranca, 11 Iulie 1859), Turcia și Austria sunt nevoie, prin protocolul din 24 Septembrie 1859 a recunoaște îndoita alegere a lui Alexandru Cuza ca domn al Principatelor-Unile pe timpul vieții lui, și cu îndatorirea ca el să nu mai aducă o nouă atingere Convenției de Paris.⁸³

83. Bamberger d. c., p. 325. Protocolul în *Archives diplomatiques*, 1866, Paris, p. 161.